

آخرین خبرها درباره برنامه درسی زیست‌شناسی متوسطه

گفت‌وگوکننده: نصرالله دادار

اشاره

۱۰ سالی از چاپ کتاب‌های درسی زیست‌شناسی فعلی می‌گذرد. این در شرایطی است که به اعتقاد کارشناسان، عمر مفید کتاب‌های درسی حدود ۵ سال است. اکنون جای این سؤال باقی است که با توجه به ماهیت پویا و پیش‌رونده علم زیست‌شناسی و جهش‌های سریع این علم در دهه اخیر، چرا هنوز کتاب‌های درسی زیست‌شناسی جدیدالتألیف نشده‌اند؟ از طرف دیگر، مدت‌هاست که راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی تولید و برای تصویب نهایی به شورای عالی آموزش و پرورش ارسال شده است، اما این برنامه هنوز در این شورا تصویب نهایی نشده است. این مسائل بهانه بود تا با آقای بهمن فخریان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی گفت‌وگویی انجام دهیم و از زبان او، آخرین خبرها را درباره تولید کتاب‌های درسی جدید زیست‌شناسی، تصویب نهایی راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی در شورای عالی آموزش و پرورش، آموزش معلمان، بسته آموزشی و... بشنویم. حاصل گفت‌وگوی مان با بهمن فخریان را تقدیم شما می‌کنیم.

کلیدواژه‌ها: برنامه درسی زیست‌شناسی، بسته آموزشی.

اصلاحاتی در کتاب‌های درسی زیست‌شناسی وارد کنم. در سال ۱۳۸۸ با جمع‌آوری نظر برخی از دبیران تهران که در کلاس‌های ضمن خدمت شرکت کرده بودند، اصلاحاتی انجام شد. در سال ۱۳۸۹، با هماهنگی دبیرخانه زیست‌شناسی کشور، نقد و بررسی کتاب‌های زیست‌شناسی توسط سرگروه‌های استان‌های مختلف جمع‌آوری و با همت کارشناسان دفتر و شورای برنامه‌ریزی گروه، این نظرات جمع‌بندی و در کتاب‌های درسی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی اعمال شد. یعنی کتاب‌های زیست‌شناسی چاپ سال ۱۳۹۰، با نظر سرگروه‌های آموزشی استان‌های مختلف کشور اصلاح شده است. مثلاً در کتاب زیست‌شناسی پیش‌دانشگاهی حدود ۸۰ مورد اصلاح داشتیم. همچنین در کتاب زیست‌شناسی و آزمایشگاه ۲ حدود ۵۰ مورد و در کتاب زیست‌شناسی و آزمایشگاه ۱ حدود ۴۰ مورد اصلاح داشته‌ایم. همه این تغییرات را در سایت دفتر هم اعلام کرده ایم. این کار اول ما بوده است.

پی‌گیری تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی کار دومی که در مدت این دو سال انجام شده، پی‌گیری جدی تصویب راهنمای برنامه درسی زیست‌شناسی بوده که مراحل مختلفی را طی کرده است و فعلاً در کمیته تخصصی شورای عالی آموزش و

بهمن فخریان از سال ۱۳۸۸ با عنوان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی، مسئولیت گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی درسی را به عهده گرفته است. وی متولد سال ۱۳۴۴ در میمه اصفهان و دارای مدرک کارشناسی ارشد زیست‌شناسی جانوری از دانشگاه تربیت معلم و کارشناسی زیست‌شناسی از دانشگاه شیراز است. او کار خود را از سال ۱۳۶۷ در آموزش و پرورش به عنوان دبیر زیست‌شناسی در شهرستان سی سخت استان کهگیلویه و بویراحمد آغاز کرد و تا سال ۱۳۸۸ به عنوان دبیر و سرگروه زیست‌شناسی منطقه ۷ تهران ادامه داد. فخریان همچنین دارای سابقه کار در مرکز تربیت معلم و دانشگاه اراک و مراکز آموزش ضمن خدمت معلمان است.

● حدود دو سال است که جناب عالی به‌عنوان کارشناس مسئول گروه زیست‌شناسی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی مشغول به کار شده‌اید. بفرمایید در طول این مدت، چه فعالیت‌ها و برنامه‌ریزی‌ها یا تحقیقاتی برای بهبود آموزش زیست‌شناسی کشور انجام داده‌اید؟
○ از همان ابتدا که من وارد این دفتر شدم، نظرم این بود که

عملی و آزمایشگاهی کم است که بهتر است با برنامه‌ریزی‌های بهتر و توجه بیشتر به انجام فعالیت‌ها در مدارس تا حدی مشکل حل شود.

● **چه روشی برای تدریس کتاب‌های درسی پیشنهاد می‌کنید؟**

○ بعضی از معلم‌ها در حال حاضر از لحاظ استفاده از فناوری‌های جدید از دانش‌آموزان عقب‌ترند و این باعث رکود در آموزش می‌شود. بهتر است معلمان بیشتر به سمت استفاده از فناوری‌های جدید بروند همه معلمان دوره‌های اولیه کامپیوتر را گذرانده‌اند و خیلی از آن‌ها این امکانات را در اختیار دارند ولی درصد کمی از آن‌ها از این امکانات استفاده می‌کنند.

مورد دیگری که برای آموزش بیشتر معلمان به نظر می‌رسد این است که روی گروه‌های آموزشی، سرمایه‌گذاری بیشتری انجام دهند و جلسات آموزشی خود را برای معلمان بیشتر کنند. تنها راه ارتباطی معلم با مراجع بالاتر، گروه‌های آموزشی هستند که از این طریق، هم سواد معلم افزایش پیدا می‌کند و هم ارتباط بین معلم و گروه‌های آموزشی بیشتر می‌شود.

روش دیگری که به تعمیق آموزش زیست‌شناسی کمک می‌کند، سفرها و گردش‌های علمی است. البته مشکلی که ما در آموزش و پرورش داریم، مهیا کردن امکانات برای سفرهای علمی است. یعنی اگر برای دانش‌آموزان و معلمان سفرهای علمی ترتیب داده شود بازده کاری آن خیلی بیشتر از برگزاری کلاس و جلسات آموزشی است که بهتر است از طرف آموزش و پرورش برنامه‌ریزی‌هایی انجام شود و بودجه‌هایی تخصیص داده شود تا حداقل درس‌هایی مثل زیست‌شناسی بتوانند از این روش آموزشی استفاده کنند.

● **قبول داریم کتاب‌های درسی زیست‌شناسی قدیمی است. ولی از چند سال پیش مصوبه‌ای در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تصویب شده است که تألیف کتاب درسی پس از تصویب راهنمای برنامه درسی امکان‌پذیر است**

● **عده‌ای از معلمان زیست‌شناسی هم صحبت از حجم بالای کتاب‌های درسی و کمبود وقت برای تدریس آن‌ها می‌کنند. نظر شما در این زمینه چیست؟**

○ ما هم به این نکته آگاه هستیم و آن را قبول داریم. ولی بعضی از صحبت‌های معلمان، این مطلب را نقض می‌کند. بسیاری از معلمان در نظر سنجی‌ها، عنوان می‌کنند که مطالب کتاب‌های درسی خیلی خلاصه شده است. برای نمونه مباحث اندام‌های حسی، هورمون‌ها،

دفتر برنامه‌ریزی و تألیف در حین تدوین کتب درسی جدید انجام شود؛ به‌ویژه دروس علوم پایه، علوم پایه متوسطه نظری با درس‌های دوره متوسطه عمومی از جمله علوم تجربی و غیره.

● **شما سال‌ها معلم بوده‌اید و می‌دانید که آموزش معلمان کم اهمیت‌تر از تألیف و برنامه‌ریزی کتاب درسی نیست. شما برای آموزش معلمان چه کرده‌اید یا چه کمکی از دستتان ساخته است؟**

○ بحث اشاعه و ترویج برنامه از بخش‌های مهم راهنمای برنامه درسی است. در تهیه و تدوین برنامه درسی باید برنامه‌ریزی دقیقی انجام شود که آموزش معلمان در فرصت کافی و مناسب انجام شود. تا به حال در اکثر دوره‌های آموزشی معلمان، بحث کمبود وقت و عجله کردن برای برگزاری دوره وجود داشته است. معمولاً پس از چاپ کتاب، دوره ضمن خدمت برگزار می‌شود که تا سال تحصیلی یک یا دو ماه بیشتر فرصت نیست. در این دوره، می‌خواهند هم کتاب را آموزش بدهند و هم رفع اشکال کنند و هم موارد دیگر که فرصت اجازه نمی‌دهد.

● **نظر من این است که کتاب‌های درسی با نظر دبیران تدوین شود**

● **به نظر من حتماً باید دوره‌های آموزش ضمن خدمت معلمان در ارتباط با کتب جدید، قبل از چاپ کتاب انجام شود تا بتوان نظرات شرکت‌کنندگان در آن دوره در کتاب لحاظ شود. همچنین در آموزش معلمان بهتر است از روش‌های جدید آموزشی نیز استفاده شود از جمله استفاده از امکانات الکترونیک، اینترنت و سایت و ارتباط مجازی با دست‌اندرکاران آموزشی به‌ویژه معلمان.**

● **نظر شما درباره کتاب‌های درسی فعلی زیست‌شناسی چیست و به‌عنوان یک معلم با سابقه، چه روشی را برای تدریس آن‌ها پیشنهاد می‌کنید؟**

○ کتاب‌های درسی فعلی زیست‌شناسی از لحاظ محتوای دانشی پر بار است و حتی حجم آن‌ها هم زیاد از حد است. ولی اکثر دانش‌آموزان در ارتباط با کارهای عملی و انجام فعالیت‌های آزمایشگاهی با مشکل روبه‌رو هستند. در بعضی از مناطق با شهرستان‌ها کمبود امکانات وجود دارد، ولی بیشتر معلمان مشکل دور بودن از آموزش جدی فعالیت‌های عملی را دارند که باید در این زمینه ادارات ضمن خدمت تلاش جدی‌تری را انجام دهند و امکانات بیشتری در اختیار مدارس قرار بگیرد. البته معلمان با کمبود وقت مواجه هستند. با توجه به حجم کتاب‌ها، فرصت برای انجام کارهای

ژنتیک و غیره. با توجه به این صحبت‌ها، کم کردن حجم کتاب‌های درسی با حذف بعضی از مطالب امکان‌پذیر نیست. تنها راه کم کردن حجم آن‌ها، خلاصه کردن آن‌هاست که در تألیف کتاب‌های قدیمی اعمال شده است.

برخی از معلمان، با وجود این که مطالب در کتاب خلاصه شده است، باز دوست دارند مطالب را به‌طور کامل تدریس کنند و مسلماً این‌گونه معلمان با کمبود وقت مواجه می‌شوند و می‌گویند که حجم کتاب زیاد است.

.....
تصمیم بر این است کتاب‌های درسی جدید با کمترین حجم ممکن، توجه بیشتر به فعالیت‌ها، انجام پژوهش‌های دانش‌آموزی و اجرا کردن گردش‌های علمی همراه باشد
.....

● اشاره‌ای داشتید به تهیه بسته آموزشی در راهنمای برنامه درسی جدید. در این رابطه بیشتر توضیح دهید.

○ بسته آموزشی اسم خیلی پرمحتوایی است و مورد نظر ما هم هست. این یکی از اهداف راهنمای برنامه درسی است که در آن کتاب درسی، کتاب معلم، کتاب کار دانش‌آموز، نرم‌افزار معلم، نرم‌افزار دانش‌آموز دیده شده است. اما صحبت این است که در حال حاضر در آموزش و پرورش ما، ابزار اصلی در دست معلم و دانش‌آموز «کتاب» است. بنابراین اگر بخواهیم بسته آموزشی را تعریف کنیم باید خیلی ظریف عمل کنیم. اجزای بسته آموزشی باید موازی هم عمل کنند و هم راستا و کمک‌کننده همدیگر باشند. در گذشته فیلم‌های آموزشی زیادی به‌صورت فیلم ویدئویی و لوح فشرده تهیه و در اختیار مدارس قرار می‌گرفت ولی معلمان کمی از آن‌ها استفاده می‌کردند. این‌طور نباید باشد که اصل کتاب باشد و بقیه فرع. باید ارزیابی از همه بسته آموزشی انجام شود و همه اجزای بسته با اهمیت قلمداد شوند. در ضمن اگر قرار باشد بسته آموزشی در مدارس مورد استفاده قرار گیرد باید امکانات استفاده از آن هم در کلاس در اختیار معلم باشد.

● آخرین صحبت شما با دبیران زیست‌شناسی چیست؟

○ گروه زیست‌شناسی دفتر تألیف و برنامه‌ریزی کتب درسی همیشه برای دریافت نظرات دبیران و کارشناسان آمادگی دارد. آن‌ها می‌توانند نظرات خود را درباره کتاب‌های درسی فعلی و راهنمای برنامه درسی جدید که در سایت گروه به نشانی: <http://biology-dept.talif.sch.ir> درج شده است به نشانی: biology-dept@talif.sch.ir ارسال کنند.

● سپاسگزاریم